

דף מג

הערות ובאורים בפשט

זאי סלקא דעתך עבד שמכרו רבו לקנס מכור, מי איכא עבדא דלא מזדבין לקנסא? – פירוש, אם מכור לקנס – מכור, הרי אין לך עבד שאינו שוה כסף. ויש להבין, וכי אם אדם יתחייב שאם העבד ימות ישלם כסף לאדונו, האם נאמר שמשום כך ייחשב העבד שוה כסף, אף כאן, מדוע האפשרות למכרו לקנס אם יגחנו שור, תחשיב את העבד לשוה-כסף? ונראה, שתשלום הקנס בא עבור גופו של העבד, ולכן כל שאפשר למכרו עבור קנס נחשב משום כך לשוה, שהרי הקנס הוא מקבל עבור גופו. ולפי זה יתכן שאם ימכרנו לשאר זכויות, כגון למציאותיו או למתנות שיקבל, לא ייעשה העבד בכך 'שוה-כסף', שאין אלו באים מחמת גופו של עבד. וצע"ק. (אילת השחר).

(ע"ע בחידושי הגר"ח על הרמב"ם (הל' מכירה ג,ג) בהגדרת 'מכירת עבד לקנס').

'יורשין מנא ליה' – אף על פי שאפשר שנשתחרר לאחר הנגיחה והוליד בן – אין הבן מתייחס אחריו אלא מזמן השחרור ואילך, וכיון שהכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתה ליורשים, והוא בא על הנגיחה, ובזמן הנגיחה היה חצי עבד חצי בן-חורין, נידון הדבר כאילו היתה באיש נכרי שאינו אביו. כך יש ללמוד מסוגיתנו, מזה שאמרו שאין אפשרות להיות לו יורשים. (חזון איש, קמו. וכבר עמדו על קושיא זו כמה אחרונים – ע' מים חיים, ב; שער המלך הל' שחיטה יא,א; באר יעקב – יו"ד נו; מחו"ב – הובאו ב"ד דוד' כאן. והם תרצו בפנים אחרות).

(ע"ב) 'חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון... פקעו קדושי ראשון... גמרו קידושי ראשון' – סברת 'גמרו' – לפי שעתה

שיש לקדושין מקום לחול בכולה, פשטה קדושה בכולה (כמו שאמרו בקידושין ז). (כן כתב האבני מילואים' לא, כב. וע' באגרות משה אה"ע ח"א פח שהסביר באריכות ש"ל כאן שגמרו אפילו שלא בלשון 'מקודשת').

אך סברת 'פקעו' טעונה הסבר; וכתב רש"י שכשנשתחררה הרי נשתנה גופה וכקטן שנולד דמי, ולכן מקודשת לשני. (ואין אומרים שאותו חצי בת-חורין נשאר כשהיה, ורק בחצי שפחה חל שינוי – לפי שחצי עבד חצי בן חורין אינו מחולק בגופו, חציו כך וחציו כך, אלא שהגוף כולו, יש בו צד עבדות וצד חרות, ולכן, בשחרורה נשתנתה כולה ולא חציה בלבד – עפ"י אגרות משה שם).

והרש"ש העיר שלכאורה נראה טעם פשוט יותר, שכשמשחררה נוצר כאן שיור בקידושין והרי זה כמקדש חצי אשה, שאינה מקודשת, ולכך הקידושין פוקעים. (דעתו, שדין 'אשה' – ולא חצי אשה (קדושין ז). אינו מיעוט במעשה הקדושין, אלא בעצם חלותם, ולכן גם כשהקדושין תפשו כשקידש, מיד שנוצר מצב של 'חצי אשה' – פוקעים הקדושין. וצריך עיון במה יפקע אותו חצי שכבר חל? וכבר האריך בדבר הגרא"ו ב'קובץ ביאורים' – גיטין אותיות ל-לא).

ה'נודע ביהודה' (תנינא נד) תמה למה נקטו שקדשה שני ולא נחלקו במקרה רגיל, בחצי שפחה שנתקדשה ונשתחררה, האם גמרו קידושי ראשון וצריכה הימנו גט, או פקעו הקידושין?

יש מי שכתב בדעת הרמב"ם, שהאומר 'פקעו קידושי ראשון' אין זה מפני השחרור, כדעת רש"י, אלא שקידושי השני, כיון שהם קדושין גמורים, שיש בהם כרת, מפקיעים הם את קידושי הראשון (וזה כדעת האבנ"מ ששייך תפישת קדושין לשנים בחצי שפחה חצי בת חורין – ע' בסמוך מחלוקת האחרונים בזה). שלא היו אלא קדושין קלושים של איסור לאו. ולפי זה, כל עוד לא קדשה שני, גמרו קידושי ראשון בה לכולי עלמא. (אהיעור ח"א כט, ט. וע"ע בבאור דברי הרמב"ם בשו"ת מהר"ק (ל); זכר יצחק עו, ב).

ציונים וראשי פרקים, לעיון

'ואין אני קורא בה אשת שני מתים' – נחלקו אחרונים על חצי שפחה חצי בת-חורין שנתקדשה לאחד ולא נשתחררה ובא אחר וקדשה, האם תופשים בה קידושי השני – ה'פני יהושע' כאן כתב שאינה מקודשת לשני, ואף שאין היא באיסור כרת מקידושיה הראשונים, כיון שהיא מקודשת לאחד וברשותו היא, אינה יכולה להיות מקדושת לאחר. (וכן שיטת ה'בית שמואל' מד).

וב'אבני מילואים' (מד,ג,לא,כג,א,א) חלק על כך, שדעתו שזה שקידושין אינם תופשים באשת איש, לא משום שקנויה היא לבעלה, שאין קנין אישות כקנין ממון שבעלות האחד מונעת בעלות אחרת, אלא לפי שאשת-איש הרי היא בכלל שאר עריות שהן בכרת, שלכן אין קדושין תופשין בהן. ואם כן, שפחה חרופה שאין בה אלא לאו, הלא קידושין תופשין בחייבי לאוין.

(והחזון איש (אה"ע קמח לדף סז; קלד לדף יג) נקט כדעת הפני יהושע, וכתב לדחות את הוכחת האבנ"מ מהסוגיא בקידושין).

וכתב ב'אבני מילואים' שאף שתופשין בה קידושי אחר, אין אתה מוצא 'אשת שני מתים' (מדאורייתא – ע' תוס') במקרה הנזכר – כי לענין איסור 'אשת אח' – יש בה כרת, שדוקא לענין אשת איש גלתה תורה שלוקה ותו לא, ולא לענין שאר איסורי עריות.

'הא חופשה – ימותו' – נראה מכאן, שתפישת קידושין תלויים בשחרור, ואף שלא טבלה לאחר שחרורה – תופשין בה קידושין. (ואמנם, לשיטת התוס' (יבמות מז) שמועילה טבילה קודם שחרור, אפשר להעמיד שטבלה מקודם, אבל לשיטת הרמב"ם מוכח שאין הטבילה שייכת לענין זה). – חידושי הגר"ח על הרמב"ם (הל' איסורי ביאה יג, יב). ע"ש הסבר הדבר.

'האריסין והחכירות ואריסי בתי אבות ועכו"ם שמשכן שדהו לישראל, אע"פ שעשה לו נמוסו – פטורה מן המעשר' – נראה שהוא הדין להפך, שדה של ישראל, גם אם יחכרוה גויים ויעבדו בה, חייבים הפירות בתרומות ומעשרות (גם למאן דאמר 'יש קנין לגוי להפקיע'), שהקובע לענין זה הוא קנין הגוף, ולא החכירות והאריסות, כמבואר כאן. אמנם, אין הישראל חייב לתקן ולעשר על החלק שיקבל הגוי, אך הפירות עצמם – לא נפקע חיובם. (הר צבי. ובסוף דבריו הביא שאפשר שלדעה אחת בירושלמי יהא פטור).

'ככתבם וכלשונם'

'אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם' – 'כל אדם ידע שבמה שיצרו תוקפו ביותר, הוא כלי מוכן לאותם דברים ביותר, להיות נקיים וזכים אצלו. ובדברים שהרבה לפשוט בהם, ידע שהוא כלי מוכן להיות דייקא באותו דבר, נקי ובר לבב.

ולכן אמרו (בויק"ר כא) שבאבר שבו חטא בו יעשה מצוות, ואין זה רק תיקון לעבירה הקודמת מדה כנגד מדה, אבל הוא גם תיקון נפשו בפרט, כי כל אחד נברא לתיקון איזה דבר פרטי אשר בו נתיחדה נפשו בפרט ואין לה חבר [כמו שלא נמצא פרצופים שונים. ופרצוף פנים רומז על צלם אלקים דנפש], כנודע מאמר הקדמונים על מאמר רז"ל (שבת קיח:) אביך במאי זהיר טפי.

ועל כזה אמרו 'אין אדם עומד על דברי תורה אלא כ'נכשל בהם' – שעל ידי המכשלה הוא מבין שלכך נוצר לתקן אותו דבר...'. (צדקת הצדיק, מט)